

TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 5456
Tarih : 14.05.2024

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Engellilerin İstihdam ve Temel Yurttaşlık Geliri Haklarına İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifimiz gerekçesiyle birlikte ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederiz.

Gülüstan KILIÇ KOÇYİĞİT
DEM Parti Grup Başkanvekili
Kars Milletvekili

Sezai TEMELLİ
DEM Parti Grup Başkanvekili
Muş Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler
Esas Komisyon	Plan ve Bütçe
Tarih: 14-5-2024	Esas No: 2/2159

T B M M KANUNLAR ve KARARLAR BŞK.LİĞİ
1 4 Mayıs 2024
Numara:

T B M M GENEL EVRAK
1 4 Mayıs 2024
No: 1425624

GEREKÇE

Türkiye, 2009 yılında onaylayıp imzaladığı BM Engelli Hakları Sözleşmesinin gereklerini ve 2005 yılında yasalaşan Engelliler Hakkında Kanunun gereklerini yaygın ve sistematik bir şekilde yerine getirmemektedir. Resmi verilerle nüfusun yüzde 12'sini oluşturan engellilerin temel hak ve özgürlüklerinin tanınması ve uygulanması, engellilerin yoksulluk ve ekonomik kriz karşısında korunması için acil alınması gereken tedbirler, henüz yaşama geçirilmemiştir. Türkiye'de sürekli dönüşen kentler erişilebilirlik yönüyle hala dönüşmemiştir. Öte yandan Türkiye'de yaş, cinsiyet, medeni durum, il ve engel gruplarına göre güncel engelli verilerinin olmaması, engellilere yönelik sunulması gereken kamu hizmetlerinin planlama ve bütçelemede etkili bir yaklaşımın olmadığını göstermektedir. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü başta olmak üzere kamu kurumlarının sitelerinin ve hizmetlerinin erişilebilirliği hakkında kapsamlı bir çalışma yürütülmelidir. Türkiye'de engellilerin temel hak ve hürriyetlerinin çağdaş ve demokratik bir topluma uyumlu hale getirilmesi, ayrımcılık ve haksızlığın önlenmesi anayasal bir gerekliliktir.

Türkiye'de milyonlarca engelli yurttaş, ev hapsine benzer koşullarda, izolasyon koşulları altında ve sosyal-ekonomik yaşamdan koparılmış haldedir. Engellilerin insan ve yurttaş olmaktan kaynaklı temel hakları sistematik bir şekilde ihlal edilmektedir. Engellilere yönelik yaygın şiddet ve ayrımcılık yaptırımsız kalmaktadır. Engelli kadınlar hem kadın hem de engelli olmaları nedeniyle çoklu ve derin bir ayrımcılığı yaşamaktadır. Aradan geçen yıllara rağmen Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'si tam anlamıyla toplumsal ve siyasal alanda engellilerin haklarına yansımamıştır. 2005 yılında çıkarılan erişilebilirlik mevzuatının ertelenerek uygulamaması, engellerin temel haklarını çok olumsuz etkilemektedir. Hastaneler, Okullar ve Belediye Binaları başta olmak üzere tüm kamu binalarının erişilebilir olması, WC, merdiven, otopark, asansör vb. bina bölümlerinin engelli kullanımına uyumlu hale getirilmesi gereklidir. Yol ve kaldırımların, toplu taşıma araçlarının, park ve bahçelerin engelli erişilebilirliği ile uyumu hakkında yıllardır çözülemeyen sorunlar mevcuttur. Engellilere yönelik yerel yönetimlerin sunması gereken temel hizmetlerde yeknesaklık olmadığı gibi ilden ile bölgeden bölgeye keyfilik egemendir.

Sayısı 10 milyon üzerinde olan engellilerin mutlak açlık ve yoksulluk sınırı altında olan gelir ve işsizlik sorunları hızlı bir şekilde çözümlenmelidir. Ekonomik kriz ve yoksulluk en derin şekilde engellileri etkilemektedir. Hal böyleyken kamuda ve özel sektörde yasal istihdam kotasını doldurmayan kurumlar hakkında gerekli yaptırımlar yerine getirilmemektedir. Onbinlerce engelli atamayı beklerken kamuya atananlar da kurumlarında ötekileştirme ve ayrımcılık

sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Her yıl en az 30 bin engelli ataması yapılmalıdır. Bu sorunu tamamen çözmese de kısmi bir iyileşme sağlayabilir.

Eğitim, sağlık, ulaşım ve istihdam gibi haklara yeterli düzeyde erişemeyen engellilerin temel haklara, anayasa ve ilgili mevzuata erişemediği bilinmelidir. Kamu personelinin çok önemli bir kısmı engelli hakları farkındalığı konusunda yetersizdir. Kamuda ve özel sektörde engelli istihdamında engellilerin karşı karşıya kaldığı ayrımcılık her geçen dönem yeni bir boyut kazanmaktadır. Milyonlarca engellinin bütçeden aldığı pay yüzde 2'nin altındadır. Bu bütçe arttırılmalı ve eğitim-sağlık-sosyal hizmetler alanında insan onuruna yakışır yaşam koşulları ile engelli ödenekleri ödenmelidir. Şu anda yapılan ödemeler yoksulluk sınırının %10'nu düzeyinin de altındadır.

Her engel grubunun kendine özgü sorunlar yaşadığı ve konu hakkına ilgili sivil toplum kuruluşlarının yıllardır çözüm önerileri sunduğu bilinmektedir. İşitme engelliler hakkında; işaret dili tercümanlığı ve işitme cihazlarına ilişkin sorunlar çözüm beklemektedir. Türkçe işaret dilinin anadili Türkçe olmayan engellilere erişimde yetersiz kaldığı görülmelidir. Görme engellilerin göz tedavileri, Braille alfabesi ve sesli materyallere erişimi, beyaz baston ile uyumlu mekanların varlığı/yokluğu gibi sorunları çözüm beklemektedir. Görme, işitme, zihinsel, ortopedik ve süregen hastalığı olan engellilerin eğitimi hakkında müfredat, eğitimci, bina, vb. başlıklarda sorunlar tam çözülmüş değildir. Bu sorunlar ekonomik kriz koşullarında daha da ağırlaşmıştır. Rehabilitasyon ve özel bakım merkezlerinin fiziksel altyapı yetersizlikleri sunulan hizmeti olumsuz etkilerken bu yerlerde çalışan kişilerin güvencesiz olması kalıcı sorunlara yol açmaktadır.

Nöro-çeşitli birey, SMA, Serebral Palsi, SSPE ve Down Sendromu ve Alzheimer olan kişilerin ve ailelerinin sorunları gerekli sosyo-psikolojik ve ekonomik destekten yoksun olmaması için "erdemli bir kamu hizmeti" sunulmalıdır. Engelliler için mevzuatta genelde "bakım" olarak ifade edilen "engellilerin yaşamlarını destekleyecek hizmetlerin" sosyal güvenceye alınması ve çoklu engeli olan kişi ve ailelerine kapsamlı bir destek sunulmalıdır.

Engellilik salt tıbbi ve fiziksel bir mesele değildir. Toplumsal yaklaşım, önyargılar, alışkanlıklar ve gelenekler engellilerin sorunlarının temel nedenleridir. Bölgesel gelişmişlik farkları, devam eden çatışma ve savaşların sosyal yapıya olumsuz etkileri sorunu boyutlandırmaktadır. Engellilerin toplumsal örgütlenmesinin yetersiz kalması, siyasal yaşamda, medyada, kültür, sanat ve sporda engellilerin yeterli düzeyde temsil edilmemesi

engellilik sorunlarının çözümsüz kalması ile sonuçlanmaktadır. Sağlamcılık ideolojisi ve ekonomik kriz var olan bu sorunların ağırlaşması ve derinleşmesine neden olmuştur. Bu sorunlar ışığında; Türkiye’de engellilerin temel yurttaşlık haklarının ve özgürlüklerinin tanınması, korunması ve geliştirilmesi amacıyla “Engellilerin İstihdam ve Temel Yurttaşlık Geliri Haklarına İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” hazırlanmıştır. Anayasanın 90. Maddesi ve BM Engelli Haklarına ilişkin sözleşmenin 27. Maddesi gereği bu temel hak ve özgürlüklerin yerine getirilmesi hukuken elzemdir.

MADDE GEREKÇELERİ

ENGELLİLERİN İSTİHDAM ve TEMEL YURTTAŞLIK GELİRİ HAKLARINA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- Türkiye’de engellilere sağlanan ödenekler ekonomik kriz ve kur şoklarının etkisiyle sembolik bir düzeye kadar düşmüş reel bir gelir olmaktan çıkmıştır. Engelliler açlık sınırının çok altında kalan ödeneklerle yoksulluğun kısır döngüsü altında yaşamaktadır. Engelli ödeneklerinin memur maaş kat sayısı ile belirlenmemesi gereklidir. Engelliler de tüm yurttaşlar gibi bir gelire sahip olmalıdır. Devlet iş ve gelir sağlayamadığı tüm engellilere en az asgari ücretin altında bir gelir desteği sunmalıdır.

Engellilere ödenek bağlanmasında engellinin kendi kişisel gelirin ve durumunun esas alınması gerekirken hane gelirin esas alınması uygulamada adaletsizliğe yol açmaktadır. Bu kanun teklifinde asgari yararlanma sınırı asgari ücret aylık netinin 1/3 tutarından, en az net tutarına yükseltilerek uygulamadaki adaletsizlik kısmen giderilmiş olacaktır.

MADDE 2-3-4 – Türkiye’de resmi verilerle engellilerin nüfus oranı yüzde 10’un üzerindedir. Milyonlarca engelli eğitim ve sağlık hizmetlerinden zamanında yararlanamadığı için işgücü piyasası dışında kalmıştır. Özel sektörde kota uygulaması kağıt üzerinde kalmaktadır. Birçok işyerinde engellilerin işe gelmesinin önünde erişilebilirlik engelleri mevcuttur. Bu nedenle kamu işyerlerinde engelli istihdam kotası daha yüksek ve somut uygulamalarla desteklenmelidir. Türkiye İş Kurumu ve ilgili kurumların idari amirleri konu hakkındaki mevzuatı esnek bir şekilde uygulamaktadır. Yüzlerce özel ve kamu işyeri kotalarını doldurmamış olmasına rağmen ve iş bekleyen yüzbinlerce engelli yurttaş olmasına rağmen mevzuatın gereği yerine getirilmemektedir. Bu düzenleme ile hem kota kapsamı nüfus ve engelli işgücü talebi doğrultusunda geliştirilmiş olacaktır hem de büyük bir toplum kesimi sosyo-ekonomik yaşama dahil olmuş olacaktır. Engellilerin çalışma hakkına bağlı diğer haklarının tümü kapsamlı bir istihdam politikasına bağlıdır. Engelli kamu görevlisi sayısının belirli bir dönem içerisinde engelli nüfus oranına yaklaştırılması gereklidir. Memur statüsünde engelli istihdamının kapsamlı bir şekilde sağlanması bir tür ev hapsinde olan engellilerin sosyo-ekonomik yaşama ve üretime dahil olması yönünde güçlü bir destek olacaktır. Kotaların doldurulup doldurulmadığı her yıl takip edilip gereği yerine getirilmesi gereken önemli bir konudur. Bu konuda atamaya yetkili en üst amirlerin sorumlu kılınması gerekir.

MADDE 5 – Kamu kurumlarında istihdam edilen engellilerin yüzde 90’a yakını yardımcı hizmetler sınıfında istihdam edilerek kamuda en düşük maaşları alma durumunda bırakılmaktadır. Hem maaş hem de kariyer, hizmet içi eğitim ve diğer temel çalışma hakları açısından ayrımcılığa maruz kalan engelli kamu emekçilerinin mali özlük haklarının Genel İdari Hizmetler (GİH) sınıfına uygun şekilde düzenlenmesi bu eşitsiz uygulamayı kısmen telafi edecektir.

MADDE 6 – Belli bir engel oranının üzerinde olan ve kendi özbakımını yapamayan bireylerin özbakımını üstlenen kadınların “Evde Bakım Aylığı” adı altında aldığı ödenek 2024 yılı için asgari ücretin yarısının bile altında kalmıştır. Bu düzenleme ile yıllarca büyük bir emek veren kadınların ve özellikle annelerin emeklilik hakkının tanınması amaçlanmıştır. 15 yıl bu kapsamda hizmet sunanların emeklilik yaş şartı aranmaksızın yaşlılık aylığı bağlanması düzenlenmiştir.

MADDE 7 – E_KPSS kapsamında atama bekleyen engelli yurttaş sayısı yüz elli bin kişiye yaklaşmıştır. Bu sayının yıllar içerisinde artacağı üniversite öğrencisi olan engelli sayısından da anlaşılmalı ve gerekli bütçe ve atama süreçleri planlanmalıdır. Bu kapsamda 2025 yılı bütçesiyle başlayarak her yıl en az 30.000 engelli kamu emekçisinin istihdamı için bu düzenleme yapılmalıdır.

MADDE 8 – Yürürlük maddesidir.

MADDE 9 – Yürütme maddesidir.

**ENGELLİLERİN İSTİHDAM ve TEMEL YURTTAŞLIK GELİRİ
HAKLARINA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA
DAİR KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1- 1/7/1976 tarihli 2022 sayılı Kanun'un 2. Maddesinde,

a) Fıkrasındaki "(4.860) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda," ibaresi "içinde bulunulan yıl için tespit edilen net asgari ücret oranına eşit olacak şekilde" şeklinde düzenlenmiştir.

b) Fıkrasındaki "(3.240) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda" ibaresi "içinde bulunulan yıl için tespit edilen net asgari ücretin yüzde 80'i oranında" şeklinde düzenlenmiştir.

"16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden daha az olan" ibaresi "16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarından daha az olan" şeklinde düzenlenmiştir.

"16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden fazla olanlar" ibaresi "16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarından fazla olanlar" şeklinde düzenlenmiştir.

MADDE 2 – 22/05/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. Maddesi 1. Fıkrasında "özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli" ibaresi "özel sektör işyerlerinde yüzde altı engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde 10 engelli" olacak şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 3 – 22/05/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu'nun 101. Maddesi 1. fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"Kamu kuruluşlarında engelli istihdam kotasının doldurulup doldurulmadığı her ay kontrol edilir. Takip eden ay içerisinde kota gereği olan istihdam sağlanır. Kotanın tamamlanmasında kurumun en üst atamaya yetkili amiri sorumludur."

MADDE 4 – 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 53. Maddesi 1. Fıkrası'ndaki % 3 ibaresi yüzde 10 şeklinde değiştirilmiştir. 1. Fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"Kamu kurumlarında yüzde 10 engelli istihdam kotasının doldurulup doldurulmadığı her yıl Mayıs ayında kontrol edilir. Takip eden yıl bütçe dönemine uygun istihdam sağlanır. Kotanın tamamlanmasında kurumun en üst atamaya yetkili amiri sorumludur."

MADDE 5 – 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 36. Maddesi X - YARDIMCI HİZMETLER SINIFI: üst başlığı altındaki son fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki ibare eklenmiştir. "Bu hizmet sınıfında istidam edilen engelliler mali özlük hakları bakımından Genel İdari Hizmetleri sınıfından sayılır."

MADDE 6 – 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun Yaşlılık sigortasından sağlanan haklar ve yararlanma şartları'nı düzenleyen 28. Maddesinde "Emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalılardan başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunanların, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte biri, prim ödeme gün sayıları toplamına eklenir ve eklenen bu süreler emeklilik yaş hadlerinden de indirilir." İbaresinden sonra gelmek üzere "Emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalılardan başka birinin sürekli desteğine muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunanların ilgili kanunda belirtilen bakım işini toplamda 15 yıl yerine getirmesi durumunda bu yasada belirtilen yaşlılık sigortası haklarından yaş şartı aranmaz. Bakım hizmetini bu süre kadar yerine getirmiş erkekler de bu haktan yararlanır."

MADDE 7 – 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na Geçici Madde 50'den sonra gelmek üzere aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

GEÇİCİ MADDE 51 – 01/01/2025 tarihinden 31/12/2030 tarihine kadar kamu kurumlarındaki engelli istihdam kotasını tamamlamak amacıyla her yıl en az 30.000 engelli istihdam edilecektir.

Maddenin uygulanması ile ilgili tanım, şekil, şart ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

MADDE 8 – Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 9 – Bu kanun hükümleri Cumhurbaşkanı yürütür.